

Mehmet Ali Ceyhan
Bayburt Universiteti, Bədən Tərbiyəsi və İdman Ali Məktəbi

MEHMET AKİF ERSOY YARADICILIĞINDA GƏNC NƏSLİN MƏNƏVİ VƏ VƏTƏNDAŞLIQ TƏRBİYƏSİ

Açar sözlər: *Mehmet Akif Ersoy, müəllim, tərbiyə, mənəvi tərbiyə, ailə tərbiyəsi, milli ənənələr*

Keywords: *Mehmet Akif Ersoy, teacher, education, spiritual education, family education, national values*

Ключевые слова: *Мехмет Акиф Эрсой, учитель, воспитание, духовное воспитание, семейное воспитание, национальные традиции*

Mehmet Akif Ersoy “İstiqlal marşı” şairi olmaqla yanaşı, türk düşüncə dünyasının özünəməxsusluğu və güclü poetik tərzilə Türk ədəbiyyatının ən sayılan şairlərindən biridir. Mehmet Akif Ersoy yaradıcılığı türk və islam ideyaları zəminində formalaşmışdır. “Vəhdət şəklində birləşən bu ideyalar Mehmet Akifin yaradıcılıq fəlsəfəsinin mərkəzində dayanır, geniş mənada isə milliliyin göstəricisinə çevrilir” [1, s.189]. Şairin özünəməxsus ədəbi üslubu və yolu olmuşdur. 1873-1936-cı illər arasında yaşamış Mehmet Akif müəllim, siyasətçi olmaqla yanaşı şair olduğu ilə də tanınmışdır. Mehmet Akif şeir yazmağa tələbə ikən başladı. İlk nəşr olunan şeiri “Qurana xitab” adlanır. 1908-ci ildən bəri əruz vəznində şeirlər, hekayələr yazmağa başladı. Hekayələrində insanların dərdlərini və sıxıntılarını dilləndirdi. Balkan müharibəsi illərindən bəri epik şeirlər yazmağa başladı. İlk böyük əsəri “Çanaqqala şəhidləri” başlıqlı şeiridir. İkinci böyük əsəri Bursanın işğalı ilə bağlı yazdığı “Bülbül” şeiridir. Üçüncü əsəri Türkiyə İstiqlaliyyət müharibəsinə həsr etdiyi “İstiqlal Marşı”dır. Şairin “Səfahət” adlı şeirlər toplusu səkkiz kitabdan ibarətdir: 1. “Səfahət” (1911) - Qırx dörd şeirdən ibarətdir. Siyasi hadisələrdən, mistik hisslərdən, dünyəvi vəzifələrdən bəhs olunur; 2. “Süleymaniyə kürsüsündə” (1912) - Süleymaniyə məscidinə gedən iki nəfərin söhbəti ilə başlayır və Səyyah Əbdürrəşid İbrahimin kürsüdə danışdığı uzun bir hissə ilə davam edir; 3. “Haqqın səsləri” (1913) - Cəmiyyətə islami mesajlar verən on şeirdən ibarətdir; 4. “Fateh kürsüsündə” (1914) - Fateh məscidinə gedən iki nəfərin söhbəti ilə başlayır və vaizin uzun söhbəti ilə davam edir; 5. “Xatirələr” (1917)-Akifin gəzdirdiyi yerlərdəki təəssüratlarını və sosial fəlakətlər qarşısında Allaha dua etməsindən bəhs edir; 6. “Asim” (1924) - Hocazadə və Kösə İmam arasında söhbət kimi hazırlanmış tək bir əsərdir; 7. “Kölgələr” (1933) - 1918-1933-cü illər arasında yazılmış 41 şeirdən ibarətdir. Hər bir şeir yazıldıqları dövrün izlərini daşıyır.

1943-cü ildə nəşr etdirdiyi “Səfahət” toplusu nəşrində isə yeddi cild bir yerə toplanmışdır.

“Şair Türkiyənin Cümhuriyyət dövründə mücadilə, fikir və sənət adamı olaraq mühüm rol oynamışdır. O, həyatını və yaradıcılığını milli təfəkkürün oyanışına, cəmiyyətin inkişafına sərf etmişdir. Əsərlərində batil inanc, cəhalət və tən-bəllik kimi cəhətləri qələmə alaraq xalqını bu xüsusiyyətlərdən xilas etməyə çalışmışdır. Mehmet Akif, ədəbiyyatı və siyasəti İslam ümmətinin birləşməsi və xilası üçün bir vasitə olaraq görmüşdür. Buna görə də yaradıcılığında, Quran-i Kərimin təməl prinsipləri olan şəhadət, hürriyyət, haqq və ədalət kimi dəyərlərə əsaslanmışdır” [3, s.257]. Mehmet Akif Ersoy cəmiyyəti maarifləndirməyə və ictimai quruluşu istiqamətləndirməyə çalışan dövrün aydınlarından-ziyalılarından biridir. Mehmet Akifin poeziyasının təşəkkülündə əxlaqi gözəlliyi və saflığı ilə seçilən Şərq mənzum hekayəçiliyi, öz dövrünün ədəbi cərəyanları içində getdikcə daha çox seçilməkdə olan Qərb realizmi, bir dövlət və millət ideyası, İslamçılıq idealı, həyatdan düzgün baş çıxarmağa, milləti və dövləti irəliyə reallığı göstərməklə apara bilən həqiqi təhsil kimi amillərin mühüm təsiri vardır.

Mehmet Akif cahilliyin aradan qaldırılmasında, ictimai həyatın dəyişdirilməsində, daha yaxşı bir həyatın qurulmasında müasir elmlərin əhəmiyyətini xüsusi olaraq vurğulayırdı. O, elmsiz xalqın gələcəyinin olmadığını bildirirdi. Mehmet Akif təhsil və maarifləndirmənin tərbiyədəki rolunu yüksək qiymətləndirmişdir. Şair ilk növbədə insanların çoxunun cahil olmasının səbəbini savadsızlıqda və müasir tələblərə cavab verən məktəblərin olmamasında görürdü.

Şairin əsərlərində təhsilin bir çox məsələsi önə çəkilərək, gənclərin əxlaqi, dini, estetik, hüquqi və ailə təhsili yüksək qiymətləndirilirdi.

Türkiyənin ən böyük vətənpərvərlərindən biri, ölkəsinin həqiqi vətəndaşı Mehmet Akif Ersoy əxlaqi tərbiyəni cəmiyyətin vacib problemlərindən biri hesab edirdi. Onun fikrincə insanların əxlaqi təmkinliliyi, milli ruhunu itirməsi cəmiyyətin yox olmasına səbəb ola bilərdi.

Mehmet Akif Ersoyun poeziyası gəncləri doğma yerlərə sevgi ruhunda tərbiyə edir, onları cəsarətli olmağa və atalarının xilas etdiyi Vətən torpaqlarını qorumağa çağırırdı. Şair yaxın gələcəkdə bu torpaqların müstəqillik qazanacağına ümid etdiyini bildirirdi. Birinci Dünya Müharibəsi, Balkan müharibələri və dövrün Türkiyə ilə bağlı baş verən hadisələri onu çox narahat edirdi. O, öz fikirlərini, qəzəbini və etirazını bir sıra şeirlərində dilə gətirmişdir. Bunlardan biri də “Çanaqqala şəhidlərinə” adlanırdı. Şeirdə doğma torpaq uğrunda gedən Çanaqqala döyüşünə və burada iştirak edərək canından keçmiş Vətən oğullarından söhbət açılır, şəhidliyin uca bir məqam olduğu diqqətə çatdırılır. Məhz belə bir çağırış gənc insanları silaha sarılmağa, işğalçılara qarşı döyüşməyə, öz ölümləri ilə də şəhidlik zirvəsinə ucalmağa çağırır:

Sen ki, son ehl-i salibin kırıraq savletini,
Şarkın en sevgili sultânı Salahaddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslam'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
O demir çenberi göğsündə kırıp parçaladın;

Sen ki, ruhunla beraber gezer eqramı adın;
Sen ki, a'sara gömülse taşacaksın...Heyhat,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber. [5]

“Mehmet Akif Ersoy öz güclü qələmi ilə sübut edirdi ki, milli mənlik şüuru, milli özünüdərk vətənlə, torpaqla, mədəniyyət, incəsənət və elmlə bağlı gerçəkliyin təzahürüdür. Bu təzahür yaşanan mühitin qavranılması, dərk edilməsi və təsdiqi deməkdir. Məhz bu hiss vasitəsilə vətəni, milləti, torpağı özününküləşdirə bilər” [2, s.144].

Mehmet Akifin tərbiyəyə dair fikirlərində ədalət, haqqı müdafiə etmək ideyaları mühüm yer tuturdu. O, haqq və ədaləti ictimai həyatın vazgeçilməz bir hissəsi hesab edirdi. Akif bu düşüncələrini bir çox şeirlərində vurğulayır.

Mehmet Akifə görə ölkənin qurtuluşu və Qərbdə üstünlük qazanması üçün qətiyyətli insanlara ehtiyacı var. O, “Asim” şeirində qətiyyət və əzmdən bəhs edir.

İnkılabın yolu madem ki bu yoldur yalnız,
“Nerdesin hey gidi Berlin!” diyerek yollanınız.
Altı ay, bir sene gayret size eğlence demek...
Siz ki yıllarca neler çekmediniz, hem gülerek!
Hani, bir ömre bedeldir şu geçen her gününüz;
Bir gün evvel gidiniz, bir saat evvel dönünüz!
Şark'ın ağuşu açıktır o zaman işte size;
O zaman varmanın imkânı olur gâyenize;
O zaman dinlerim artık seni, Asim, bol bol... [4]

Şair təslim və köləliyə qarşı çıxır, gəncləri azadlıq uğrunda mübarizəyə çağırırdı. Ersoy belə hesab edirdi ki, azadlıq və iradə arasında bir əlaqə var. Azadlıq-hürriyyət-istiqlaliyyət insanın daxili aləmi ilə sıx bağlıdır. İlk növbədə mənən azad olmalısən ki, bu sonradan fiziki, cismani müstəqillikdə özünü ifadə etsin. Mehmet Akif Ersoyun Milli Mücadilə dövründəki ən böyük xidmətlərindən biri “İstiqlal Marşı”nı yazması idi. “İstiqlal Marşı” şeirində şair sanki azadlıq istəyən, fırtınalara sinə gərən bir quş kimi qanadlarını açaraq könüldən-könülə qonur, haminə azadlıq uğrunda mübarizəyə səsləyir, istiqlalın şirin meyvəsindən dadmağa çağırırdı.

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.
Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklal. [7]

Mehmet Akf Ersoy gənclərə öz haqqını tapan bir millət kimi Türk insanına hürriyyətin halal olduğunu, onun şərəflə böyük iradə və əzmkarlıqla qazanıldığını fəxrlə söyləyirdi:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklal! [7]

Qeyd etmək lazımdır ki, “min doqquz yüz iyirmi birinci ildə Mehmet Akif Ersoyun yazdığı şeir məclisdə oxunarkən alqış səsləri salonu titrədirdi. O isə həyəcanından məclisdə dayanmamış, məclis salonundan ayrılmışdı. Şeir oxunarkən Mustafa Kamal Paşa şeiri sıraların önündə ayaqüstə dinləyir və sürəklə alqışlayırdı” [6, s.44].

Mehmet Akifin yaradıcılığında inam və ümid vardır. Şairə görə həyatda ümid, sevgi və coşqu ilə addımlamaq gələcəkdə yüksəlişə yol açmalıdır. O, gənc nəslin mənəvi tərbiyəsində qətiyyətə və cəsarətə yüksək qiymət verirdi. “Haqqın səsləri” şeirində bu düşüncənin şahidi oluruq:

Atiyi karanlık göstererek azmi bırakmak
Alçak bir ölüm varsa, eminim budur ancak.
Alemde ziya kalmasa, halk etmelisin halk!
Ey elleri böğründe yatan, şaşkın kalk!...
Ümmide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun
Azmiyle ümidiyle yaşar hep yaşayanlar
Sahipsiz olan memleketin batması haktır;
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.” [10]

Şair gəncləri birlik və həmrəyliyə çağırır, əsərlərində fikir ayrılıqlarının mübahisəyə, bir ixtilafa səbəb olduğunu söyləyir, düşmənçilik və kin-küdurət hissini alovlandırmağa qarşı çıxırdı. Mehmet Akif ölkədə yaşayan insanların dilini, dinini, məzhəbini və irqini təsvir edir, onların ayrı-seçkilik və irqçilik olmadan birlik və həmrəylik içində yaşamalı olması haqqında çıxışlar edirdi:

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz.
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz;
Düşer mi tek taşı sandın harim-i namusun,
Meğer ki harbe giden son nefer şehid olsun.
Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa,

Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa,
Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar
Taşıp da kaplasa afakı bir kızıl sarsa,
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir;
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir;
Değil mi ortada bir sine çarpıyor, yılmaz,
Cihan yıkılsa emin ol bu cephə sarsılmaz! [10]

“Mehmet Akifin İslam ideali bir dünya nizamı olaraq, həyatın bütün sahələrinə nüfuz edir, ətrafda baş verənlərin heç birindən kənarda qalmır, əksinə, islam dini həm də bir əxlaq, bir dünyagörüşü olmaqla həyatın bütün sahələrinə sirayət edir, onu istiqamətləndirir. İslami inanclardan, ayələrdən alınan bir həyat tərzi insanın davranışında və baxışlarında bir yenilik yaradır” [2, s.146]. Mehmet Akifdə hakim olan “İslamçılıq” ideyasını izah edərkən onun dinə birbaşa münasibətindən və dövrün xüsusiyyətlərini ortaya çıxaran dinamikadan xəbərdar olmaq lazımdır. Onun yaradıcılığında, tərbiyə ilə bağlı fikirlərində əvvəlcə İslamçılıq düşüncəsi, daha sonra bu coğrafiyada türkçülük anlayışı və müstəqillik uğrunda mübarizə aparmaq məcburiyyətində qalan türklərin düşündüyü fikirlər var. O, dini inanc və təsəvvüfi düşüncələrə böyük əhəmiyyət verirdi. Mehmet Akif Ersoy İslam haqqı ilə yaşamağa çalışan və hamını belə yaşamağa çağıran bir zahiddir.

Onun İslamçı görüşlərini görmək üçün “Kufə” şeirinə müraciət edək:

Beş-on gün oldu ki, mu'tada inkıyad ile ben
Sabahleyin çıkıvermiştim, evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenarı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgaları
Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır!
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selametin yolu insan için bu, başka değil! [10]

Mehmet Akif Ersoy şeirlərində insan hüquqları mövzusunda böyük diqqət yetirmişdir. Müxtəlif obrazlar yaradaraq insanların hüquqlarını müdafiə etdi. Şairin gənc nəslə verdiyi suallar, sanki bir-bir, illər sonra qəbul edilmiş İnsan Haqları Bəyannaməsinin maddələrini ortaya qoyur. Məsələn, Bəyannamənin “Bütün insanlar ləyaqət və hüquqları baxımından azad və bərabər olaraq doğulur” maddəsinin məzmunu və təsdiqi “Xəstə” şeirində öz əksini tapmışdır:

Sanki atideki mevhum refahım giderek,
Onu çalkandığı hüsranslar, içinden çekecek!
Kardeşim kurduğun amali devirmekte ölüm;
Beni göm hurfe-i nisyana, ben artık öldüm!
Hangi bir derdim için ağlıyayım, bilmiyorum.

Döktüğüm yaşları çok görmeyiniz; mağdurum!
O kadar sa'y-i beliğin bu sefalet mi sonu?
Biri evvelce eğer söylemiş olsaydı bunu,
Çalışıp ömrümü çılgınca heba etmezdim,
Ben bu müstakbele mazimi feda etmezdim!
Merhamet bilmeyen insanlara bak, Yarabbi,
Koğuyorlar beni bir sail-i avere gibi! [9]

İslam dininə görə, ailənin ən vacib vəzifələrindən biri də kişi və qadınlar üçün bərabər hüquqların təmin edilməsi və aralarında mümkün vəzifələrin bölüşdürülməsidir. Mehmet Akifin fikirləri ailə təhsilinin mahiyyətinə söykənirdi. Onun fikrincə, anaya, qadına hörmət olan ailələrdə uşaqlar başqalarına qarşı mehribandırlar və dostluğa dəyər verirlər. Şairin ailə münasibətləri, qadınların ailədəki və cəmiyyətdəki yeri barədə düşüncələri “Kosa İmam” əsərində mükəmməl şəkildə ifadə edilmişdir.

Dinledin, gördün a oğlum. Ne bozuk terbiyemiz!
Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz.
Şu bizim halkı uyandırmadadır varsa felah;
Hangi bir millete baksan uyanık... Çünkü: Sabah!...
Karı dövmüş, boşamış... “Emr-i İlâhî” ne denir!
Bunların hepsi emîn ol ki cehâlettendir.
Bana sor memleketin hâlini ben söyleyeyim:
Bir imam çünkü, bilir evleri... Hâ bir de, hekim...
Mürteci', nah kafa, bizler... Kerem et; hâli düşün!
Bu cehâlet yürümez; asra bakın: Asr-ı ulûm!
Başlasın terbiyeniz, ailelerden oğlum.
Sade hürriyyəti i'lan ile bir şey çıkmaz;
Fikr-i hürriyyəti hazm ettiriniz halka biraz [8].

Zəhmətə çağırış, əməyə məhəbbət hissini aşılması Mehmet Akifin poetik sətrlərinin bəzəyi idi. O, zəhmətin vacibliyini vurğulayır, bələlardan qurtularaq yeni həyata qədəm qoymanın səbəblərindən birinin də çalışqanlığın və əməksevərliyin olduğunu göstərirdi. “Seyfi Baba” adlı şeirində şairin yaşlı bir insanın çalışqanlığı ilə bağlı fikirləri önə çıxır:

Ne işin var kiremitlerde a sersem desene!
İhtiyarlık mı nedir, şaşkınum oğlum bu sene,
Hadi aktarmayayım... Kim getirir ekmeğimi?
Oturup kör gibi, nâmerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası:
Dostunun yüz karası; düşmanın maskarası!...
Ortalık açmış, uyandım. Dedim, artık gideyim,

Önce amma şu Fakir âdemi memnun edeyim.
Bir de baktım ki: tek onluk bile yokmuş kesede;
Mühürüm boynunu bükmüş duruyormuş sade!
O zaman koptu içimden şu tehassür ebedî:
Ya hamiyetsiz olaydım, ya param olsa idi! [10]

Gənc nəslin mənəvi tərbiyəsində pis vərdislərə alışqanlıq, tənbellik, cahillik kimi mənfi xüsusiyyətlərin olmasını şair qəbul etmir və belə əməllərə qarşı çıxırdı. O, bir çox əsərləri vasitəsilə insanın aludə olduğu belə pisliklərin gətirdiyi rəzilliyi, mənəviyyatsızlığı tənqid edirdi. Məsələn, o, “Meyhanə” şeirində qumar alışqanlığını insanın həyatında sahib ola biləcəyi ən pis alışqanlıq kimi təqdim edir. Qumarbaz nəinki özünü, ailəsini də “yandırır”, ayaqları altına basıb keçir. Həmin faciəni o, belə ifadə edir:

Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
Sonunda bir yere saptım ki, önce bilmezdim.
Bitince bir sıra ev, sonra bir de virane,
Dikildi karşıma bir han kılıklı meyhane:
Basık tavanlı, karanlık, sefil bir dükkan;
İçinde bir masa, yahut civar tabutluktan
Atılma çok ölü görmüş acıklı bir tebeşir!
Yanında hurdası çıkmış bir eski püskü sedir.
Sakat, bacaksız on, on beş hasırlı iskemle,
Kırık dökük şişeler, bir de çinko tepsiyle,
Beş on kadeh, iki üç testi...Sonra tezgahlık” [10]

Mehmet Akif, ölkənin gələcəyinin uşaqlardan asılı olduğunu bildirir, uşaqların təhsil almalarına böyük diqqət verirdi. Uşaqlarına sahib çıxmaq vasitələrindən biri də onların tərbiyəsinə və təhsilinə diqqət yetirməkdir. Uşağın dünya və axirət səadətini təmin etmək onu dünyaya gətirən insanların xüsusi fikir verməli olduqları məsələdir. Mehmet Akif də valideynlərin övladlarının əllərindən tutaraq onları gələcəyə hazırlamağın ən vacib vəzifələrdən biri olduğunu diqqətə çatdırırdı. Bu məsələnin həllində təhsilin böyük rolu olduğunu önə çəkirdi.

“Fatih Cami” şeirində uşaq təhsili ilə bağlı şairin fikirləri çox maraqlıdır:

Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir:
Bu gece, Sizinle camie gitsek çocuklar erkence.
Giderseniz gelin amma uslu durun;
Meramınız yaramazlıksa, işte ev, oturun!”
Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.
Namaza koyulunca, haliyle koyuverir peşimi,
Dalar giderdi. Ben artık kalınca azade,
Ne âşıkane koşardım hasırlar üstünde!

Hayal otuz sene evvelki hali pişimden
Geçirdi, başladım artık aynımda görmeye ben... [10]

Beləliklə, Mehmet Akif Ersoy Türk ədəbiyyatında əxlaq və fəzilət nümunəsi kimi tanınır. Onun əsərləri və xüsusilə, didaktik şeirləri gənc nəslin tərbiyə və inkişafında mühüm rol oynamışdır.

Mehmet Akif Ersoyun yaradıcılığında milli güc, ədalət, gözəl və mühüm insani xüsusiyyətlərin təbliği geniş şəkildə işlənmiş və bu mövzunun gənc nəslin tərbiyəsində mühüm rolu olmuşdur. O, milli dəyərləri olmayan insanlara etibar etməmiş və gəncləri belələrindən uzaq durmağa səsləmişdir. Şairin yaradıcılığından aydın görünür ki, insan hüquqları qorunmalı və ədalət mexanizmi düzgün işləməlidir. İnanclar məcmuəsi olan əxlaq yaxşı bir həyatın əsasını təşkil etməli və onu müdafiə etməlidir. İstiqlala can atmaq və onu qazanmaq çox vacibdir. Çünki xoşbəxt bir həyat üçün azadlıq qorunmalıdır. Cəmiyyətin irəliləməsi üçün cəhalət və cahilliyin kökü kəsilməlidir.

Mehmet Akifə görə insanlar yaşamaq üçün mütləq çalışmalıdırlar. Çünki işləmədən heç bir şey yoxdur qazanıla bilməz. Uşaqların təhsil və tərbiyəsinə xüsusi fikir verilməlidir. Təhsil və düzgün tərbiyə sağlam gələcək üçün çox vacibdir. Elm və təhsilin cəmiyyətin gələcək inkişafı üçün rolu böyük olduğundan ona xüsusi diqqət artırılması lazımdır. İçki, qumar və narkotik kimi vasitələr həyatımızdan çıxarılmalıdır.

Bütün bu söylənilənlər Mehmet Akif Ersoy yaradıcılığında gənc nəslin mənəvi və vətəndaşlıq tərbiyəsi kitabının mühüm səhifələrini açmışdır. Həmin səhifələr bu gün də vərəqlənir və gələcək nəsillərin düzgün və cəmiyyətə, türkçülük ideyalarına, milli birliyə, tarixi ədalət, hüquq və islam əxlaqi ideyalarına uyğun şəkildə tərbiyə olunmasında mühüm rol oynayır.

Ədəbiyyat:

1. Qulyev E.H. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı: "CONATANT EMPARY", 2011.
2. Güder A.M. Mehmet Akif Ersoy yaradıcılığında əxlaqi prinsiplər// Odlar Yurdu Universitetinin Elmi və Pedaqoji Xəbərləri. 2013, №38, s.143-147.
3. Sadıxova,A. Mehmet Akif bir ictimai xadim kimi//Filologiya məsələləri. 2019, № 7, s.257-262.
4. Asım | Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları-www.mehmetakifarastirmalari.com >
5. Çanakkale Şehitlerine Şiiri - Mehmet Akif Ersoy-Antoloji.Com.-www.antoloji.com > canakkale...
6. İstiklâl Marşımız və Mehmet Akif Ersoy: etkinlikleri el kitabı/ Edit.: Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI Doç. Dr. Adnan ALTUN və b. Ankara, 2020, 353 s.
7. İstiklâl marşı.-www.tccb.gov.tr > dosya > isti...
8. Kose Imam Şiiri - Mehmet Akif Ersoy - Antoloji.Com.- www.antoloji.com > hasta-2-siiri
9. Hasta Şiiri - Mehmet Akif Ersoy - Antoloji.Com.-www.antoloji.com > hasta-2-siiri
- 10.Safahat.-www. (<https://safahat.diyamet.gov.tr/>)

Summary

Moral and Civic Education of the Young Generation in Mehmet Akif Ersoy's Poetry

Mehmet Akif Ersoy is one of the liberty fighters and well-known master of words in the Turkish world. Mehmet Akif is the author of the Turkish National Anthem. As a "Poet of the Fatherland", "National Poet" he played an important role in educating the young generation. He widely promoted spiritual, religious, aesthetic, legal ideas and family upbringing also advocated preserving the national traditions in his poetry. The role of Mehmet Akif's creativity in the education of young people in the spirit of nationality is irreplaceable. He has been accepted as a great educator in the Turkish world.

Резюме

Нравственное и гражданское воспитание молодого поколения в творчестве Мехмета Акифа Эрсоя

Мехмет Акиф Эрсой - один из известных мастеров слова и борцов за свободу в тюркском мире. Мехмет Акиф, автор турецкого «Гимна независимости». Он, как «Поэт Отечества», «Народный поэт» сыграл важную роль в воспитании подрастающего поколения. В своем поэтическом творчестве он широко пропагандировал идеи духовного, религиозного, эстетического, правового и семейного воспитания, выступал за сохранение национальных традиций. Незаменима роль творчества Мехмета Акифа в воспитании молодежи в национальном духе. Он также является великим учителем в тюркском мире.

Rəyçi: dos. V.P. Başırov